

УДК. 37.018.2:323.28

Stanisław Kmiec,
Politechnika Rzeszowska, Polska

WYCHOWANIE OBYWATELSKIE – WYCHOWANIEM ANTYTERRORYSTYCZNYM

Автор показує суть сучасного тероризму і його джерела на тлі процесів глобалізації і проблем, які постають внаслідок глобалізації, суть виховання без ідеологічного впливу і ступінь впливу громадянського суспільства в процесі створення умов для багатокультурного виховання.

1. Istota terroryzmu

Słownik współczesnego języka polskiego wyjaśnia termin "terroryzm" –jako "...stosowanie, uprawianie terroru dla celów politycznych, zwłaszcza zorganizowana działalność ugrupowań ekstremistycznych (uprowadzenia samolotów, mordowanie niewinnych ludzi, zamachy bombowe itp.), prowadzona dla wywarcia presji na społeczeństwo i władze, poruszenia opinii publicznej, wymuszenia ustępstw, korzystnych dla siebie decyzji politycznych [1: 423]. Nie ulega wątpliwości fakt, że wiek XXI zaczął się pod znakiem terroryzmu, a to oznacza wyzwanie rzucone państwowi i wspólnotom narodów, prawu obowiązującemu w państwie i prawu międzynarodowemu. Współczesny terroryzm to wojna, która ma niewiele wspólnego z tradycyjną definicją wojny, w tej pseudowojnie nie ma wyraźnych linii frontowych, nie ma konkretnego pola bitwy, nie ma ludzi niewinnych, nie wiadomo, kiedy i gdzie nastąpi atak. Terroryzm nie jest wynalazkiem przełomu wieków, w nieodległej historii nie brakowało władców-tyranów, uprawiających wewnątrzpaństwowy i międzynarodowy terroryzm, jednak jego współczesna odmiana wykazuje sporo nowych cech. Dla przykładu terroryści z Biesłanu nie brali okupu, nie zabijali dla rabunku, nie zaatakowali obiektów strategicznych... Czym więc charakteryzuje się współczesny terroryzm?

Zauważa się, że większość zamachów terrorystycznych ostatnich lat, to akcje drobniawo i starannie przemyślane oraz przygotowane i skutecznie przeprowadzone. To może oznaczać, że mamy do czynienia nie z bandami przypadkowych opryszków, ale z organizacjami ludzkimi, preferującymi strategiczne działanie. To działanie ma z zasady charakter polityczny, z nieukrywanym celem, nie tyle zmiany stanu rzeczy, ile zniszczenia istniejącego porządku rzeczy. To z kolei niszczenie, albo dosadniej - zabijanie dokonuje się w imię jakiejś, bliżej nieokreślonej idei, w której trudno się dopatrzeć pozytywnych treści, nowych i lepszych programów życia społecznego, jaśniejszych perspektyw dla ludzkości. Dla terrorystów jasny jest tylko cel działania - czyli zniszczenie, zagłada i ich konsekwencja

© Stanisław Kmiec, 2005

- strach, stąd też taki cel determinuje wszelkie metody służące jego realizacji włącznie z zabójstwem i samobójstwem [2]. Podczas II wojny światowej Japończycy zastosowali "żywą broń" pod nazwą "kamikaze". Ci młodzi chłopcy w mundurach wojskowych w pełni świadomie oddawali życie w obronie cesarza i ojczyzny. Atakowali uzbrojonego wroga, który atakował ich kraj; to byli prawdziwi bohaterowie! Czy dzisiejszą, młodą dziewczynę muzułmańską obwieszoną materiałami wybuchowymi i detonującą te materiały w autobusie miejskim wypełnionym ludźmi, można nazwać bohaterką, czy też naiwną ofiarą w rękach wyrafinowanych mocodawców?

2. Globalizacja i współczesne źródła terroryzmu

Znamienną cechą przełomu wieków jest współzależność planetarna i globalizacja procesów gospodarczych, kulturowych, społecznych, technologicznych itp. Ludzkość u progu XXI wieku stoi przed licznymi wyzwaniami, spośród których cztery - zasługują na specjalne podkreślenie, a mianowicie:

Pierwsze wyzwanie, to utrwalanie pokoju na świecie, co z kolei gwarantuje rozwiązywanie innych, pozostałych wyzwań. Od zakończenia II wojny światowej do roku 2004 nie wybuchła, na szczęście, III wojna światowa, ale wybuchło i nadal wybucha sporo regionalnych i lokalnych wojen, z zasady zażegnywanych poprzez interwencje ONZ.

Drugie wyzwanie, to pogłębiająca się przepaść pomiędzy bogatą Północą, a biednym Południem. Można w tym przypadku przywołać alarmujące liczby, choćby takie jak te, mówiące, że na świecie jest 880 mln. analfabetów, że ponad 1mld. ludzi nie ma dostępu do służby zdrowia, że ponad 800mln. osób cierpi głód lub niedożywienie itp. Jednocześnie z obserwacji i statystyk niektórych krajów, zaliczonych do tzw. trzeciego i czwartego świata wynika, że tam, gdzie rządy postawiły na edukację i opiekę lekarską, pomimo słabego rozwoju gospodarczego, stwierdzono poprawę jakości życia ludzi.

Trzecie wyzwanie, to zapewnienie trwałego rozwoju i rozsądne gospodarowanie środowiskiem ziemskim. Jest to wyzwanie ekologiczne. Degradacja lasów w skali globalnej i zmniejszanie się ich powierzchni o 2% rocznie, nadmierna emisja dwutlenku węgla do atmosfery, masowe wymieranie kolejnych gatunków roślin i zwierząt - oto niektóre przykłady niszczycielskiej działalności człowieka na przestrzeni ostatnich 100-150lat. Potrzebna jest zatem ekorozwojowa przemiana cywilizacyjna, aby człowiek i jego potomkowie mogli nadal funkcjonować na Ziemi.

Czwarte wyzwanie - to "syndrom pijanego statku". W związku z tym należy postawić pytanie: czy rządy wielu państw Europy i świata, wobec zachodzących nieuchronnie procesów globalizacyjnych, określiły zasadnicze

kierunki rozwojowe dla swoich narodów, opracowały plany rozwojowe, postawiły na ochronę zdrowia i edukację obywateli, a nie na zwiększanie budżetów wojskowych, militaryzację gospodarki itp. Elity polityczne każdego kraju są odpowiedzialne za właściwą antycypację i prognozowanie przyszłości narodu i kraju, właściwe rozpoznawanie wyzwań nadchodzących czasów, podejmowanie działań chroniących obywateli przed niepożądanymi niebezpieczeństwami [Zob. 3:20 i następne].

3. Wychowanie współczesne po integracji Polski z Unią Europejską

W swej ewolucyjnej drodze rozwojowej *homo sapiens* znowu znalazł się na przełomie wieków, przed nowymi, dotąd nieznanymi dla niego problemami społecznymi, gospodarczymi, technicznymi, technologicznymi, a także moralno-etycznymi. Przełom wieków, a szczególnie akt terrorystyczny z 11 września 2001 roku w Nowym Jorku uświadomił wszystkim, że dotychczasowe myślenie o świecie należy zrewidować, że wymienione problemy, chociaż bywają pomyślnie pokonywane w skali jednego kraju, czy wspólnoty państw - nie rozwiązują problemów w skali globalnej. Stąd też globalne wyzwania wymagają globalnych rozwiązań i ten truizm tezy jest jak dotąd słabo uświadamiany przez ludzi w skali makro i jeszcze słabiej realizowany w praktyce. Przewyciężenie tego myślowego dogmatu może nastąpić jak się wydaje m.in. przez edukację szkolną i pozaszkolną (ustawiczną), a propozycje z tego zakresu znajdziemy w ogólnodostępnej literaturze przedmiotu [4: 305 i następne].

Wychowanie zawsze kojarzono z oddziaływaniem osób na siebie, przy czym stopień tego oddziaływania zależał od wielu czynników (wieku uczniów, szczebla kształcenia, tradycji narodowych, prądów filozoficznych, poziomu kultury społeczeństwa itp.). Generalnie, wychowanie uznane jest w literaturze przedmiotu za najszersze pojęcie pedagogiczne, obejmujące swoim zasięgiem całokształt procesów i oddziaływań zachodzących w toku wzajemnych relacji między osobami. Współczesne rozumienie wychowania oznacza więc sytuacje polegające na spotkaniu się dwóch osób i obdarzaniu się przez te osoby swoim człowieczeństwem, co z kolei wyklucza rolę wychowawców i wychowanków. Takie prawdziwe wychowanie jest po prostu dialogiem między osobami, czyli wyklucza dominację jednej osoby i podporządkowanie się drugiej, preferuje wymienną rolę w sensie mówienia i słuchania oraz dawania i brania. W takiej sytuacji obie osoby są niezależne od siebie, czują się wolne i nieskrępowane w wypowiedzaniu własnych poglądów, ocen i wartości, a zatem mogą otworzyć się na siebie, uznać swoją tożsamość i godność, wyrazić swoje osobiste odczucia, okazać zaufanie i empatię [5:274 i następne].

Wychowanie zatem zawsze polegało na tworzeniu sytuacji wychowawczych, ale istota sporu dotyczyła tego, czy te sytuacje mają być tworzone oddolnie przez wychowanków oraz wspierane przez wychowawców i wtedy mówimy o pedagogice humanistycznej, liberalnej, demokratycznym styku oddziaływania, czy też - są tworzone odgornie, narzucane pod przymusem i presją a wtedy mówimy o pedagogice autorytarnej, dyrektywnej i dyktatorskim stylu oddziaływania. W obu przypadkach zachodzi proces wychowania, to znaczy systematyczne oddziaływanie czynników osobotwórczych prowadzących nieuchronnie do zaistnienia względnie trwałych zmian w osobowości, postawach i zachowaniu wychowanków.

Procesy wychowawcze najczęściej funkcjonują w określonych realiach społeczno-ekonomicznych i politycznych kraju, a także wpływ na wychowanie współczesne mają procesy globalizacyjne i regionalizacyjne. W większości krajów europejskich realizowane jest hasło budowania społeczeństwa obywatelskiego, co jest nieodzownym warunkiem rozwijania autentycznej demokracji. Demokratyzacja życia oznacza z kolei partycypację wszystkich grup społecznych w kształtowaniu rzeczywistości społecznej, gospodarczej, politycznej i kulturowej, a w tym także - rzeczywistości edukacyjnej. Każda mniejszość etniczna ma więc niezbywalne prawo do pielęgnowania własnej kultury, tworzenia klas lub szkół z własnym językiem narodowym, obchodzenia własnych świąt religijnych itp. W takich warunkach szkoła powinna stać się miejscem przezwyciężania monokulturowej orientacji, miejscem wychowania do wielokulturowości, otwartości, tolerancji i ekumenizmu, a zatem miejscem wychowania obywatelskiego [6].

Integracja Polski z Unią Europejską zmierza nieuchronnie do tworzenia się w Polsce społeczeństwa wieloetnicznego, o znamionach wielokulturowych i dlatego ważne jest przygotowanie się, szczególnie w sferze mentalnej na te zmiany. Mniejszości wielokulturowe w Polsce żyjące w swojej kulturze, w zderzeniu z wielowiekową tradycją i kulturą polską mogą zareagować w sposób zróżnicowany, który można sprowadzić do trzech zakresów [7]:

1. Kulturalna separacja
2. Kulturalna asymilacja
3. Kulturalna integracja

Pierwszy sposób - kulturalna separacja - nie jest pożądanym sposobem z punktu widzenia wychowania do wielokulturowości. Oznacza tworzenie zamkniętych gett etnicznych, kultywowanie fundamentalizmu etnicznego, postaw nietolerancji i wrogości do polskiej, rodzimej kultury, jest pożywką

dla wychowywania fanatyków i ekstremistów, chętnie uczestniczących w akcjach terrorystycznych o znamionach rasistowskich.

Drugi sposób - kulturalna asymilacja - może oznaczać procesy dwustronne, a mianowicie: z jednej strony idzie o zmuszanie do przyjmowania obcych wzorów, idei i postaw, a z drugiej - o dobrowolne wchodzenie i przyjmowanie innej niż własna kultura. O ile pierwszy proces oznacza stosowanie przemocy wobec jednostki lub grupy etnicznej i jest niezgodny z ogólnoludzkimi normami poszanowania człowieka i jego praw, o tyle drugi proces, czyli polonizowanie się "obcych" w Polsce jest aktem ze wszech miar pozytywnym, nie naruszającym tożsamości i godności istoty ludzkiej. Przykładem spolonizowania może być, ze strony niemieckiej - rod Estreicherów, ze strony ukraińskiej - ród Wiśniowieckich, ze strony żydowskiej H. Goldszmit - występujący pod nazwiskiem Janusza Korczaka. W każdym kraju takie przykłady spotykamy.

Trzeci sposób - kulturalna integracja - jest z punktu widzenia wychowania obywatelskiego najbardziej korzystnym procesem, bowiem pozwala zachować równowagę pomiędzy własną kulturą i tradycją, a kulturą obcą, z której się w sposób rozumny korzysta, ubogacając swoją osobowość [8].

Dla pomyślnej realizacji w zjednoczonej Europie, Europie regionów - kulturalnej integracji niezbędna zatem staje się nowa dyscyplina nauk pedagogicznych - "pedagogika kulturalnej integracji" (pedagogika dla obcokrajowców) w każdym, europejskim kraju. Upowszechnienie "pedagogiki kulturalnej integracji" może być ważnym i pozytywnym czynnikiem w procesie jednoczenia się Europy, a spoiwem zasadniczym w tym procesie uznać należy kulturę regionalną i lokalną poszczególnych krajów kontynentu.

Список використаних джерел та літератури

1. Słownik współczesnego języka polskiego, t.2. – Warszawa: Przegląd Reader's Digest, 1998.
2. Rumsfeld D. Wygrać wojnę z terroryzmem // Rzeczpospolita. – 2004. - Nr 254 (6937). - 28.X.2004.
3. Mayor F. Przyszłość świata. Fundacja Studiów i Badań Edukacyjnych. - Warszawa, 2001.
4. Szczęsny W.W. Edukacja moralna. – Warszawa: Wyd. Akademickie "Żak", 2001.
5. Milerski B., Śliwerski B. Pedagogika; Leksykon. – Warszawa: Wyd. Naukowe PWN, 2000.
6. Bp. K. Nycz. Wychowanie obywatelskie w katechezie // Horyzonty Wychowania. – Krakow: Wyd. Ignatianum. - 2004(5). – Nr.3.

7. Kaczor S. Wychowanie wielokulturowe w szkołach wyższych // Doskonalenie edukacji na poziomie średnim i wyższym u progu XXI wieku / Pod red. S. Kmiecica i S. Wieczorka. – Rzeszów: Oficyna Wydawnicza Politechniki Rzeszowskiej, 2004 (w druku).
8. Gęsiak L. SJ, Wspólne wartości wielokulturowego społeczeństwa Unii Europejskiej // Horyzonty Wychowania / Kraków: Wyd. Wyższa Szkoła Filozoficzno-Pedagogiczna Ignatianum. – 2002 (3). – Nr.2.

S. Kmiec. ychowanie obywatelskie-wychowaniem antyterrorystycznym.

W artykule przedstawiono istotę współczesnego terroryzmu oraz jego źródła na tle procesów globalizacyjnych i wynikających z tych procesów wyzwań dla ludzkości, istotę wychowania bez indoktrynacji ideologicznej oraz zakresy oddziaływania społeczeństwa obywatelskiego w procesie tworzenia warunków dla wychowania wielokulturowego.

Kmiec S. Civil Education - Education against Terrorism.

The article presents the essence and the sources of contemporary terrorism against the background of globalization processes and the challenges that humanity has to face as a result of those processes. The article also discusses the essence of education free from ideological indoctrination as well as the scope of the civil society's effect on the creation of necessary conditions to educate people in a multicultural way.